

S Biblijom do povjerenja u život Sveto pismo u radu sa zlostavljanim ženama

Stručni rad

Područje rada sa ženama žrtvama nasilja ostavlja uvijek prostora za više i bolje. Tako i na crkvenom području. U ovom članku prvo će se kratko objasniti vrste nasilja, prikazati situacija same žrtve i koje su posljedice takvoga iskustva, jer praksa upućuje na nedostatno poznavanje pastoralnih djelatnika o stvarnom stanju žrtve i njezinih osjećaja. U drugom dijelu bit će stavljeni biblijski tekstovi i prijedlozi kako raditi u katehezi sa odabranim tekstovima sa zlostavljanim ženama. Prvi tekst je iz Ivanova evanđelja o Isusovu uskrišenju prijatelja Lazara. Želi se naglasiti da Bog daje sigurnost čovjeku koji je u nevolji, te da ga on može potaknuti na promjenu i buđenje. Lik Samaritanke javlja se u drugom izabranom tekstu također iz Ivanova evanđelja. Njezin razgovor s Isusom slika je susreta čovjeka i Boga u kojem se može ići u središte vlastitog identiteta i otkriti najskrivenije dubine bića. Treći primjer, iz Evanđelja po Marku, prikazuje kako Isus ozdravlja gubavca. Svojim doticajem Isus oslobađa čovjeka i pokazuje da je on za njega važniji od zakona, ali i poštuje zakon kad je u službi čovjeka. Metode koje su predložene u radu s biblijskim tekstovima pomažu otvaranju osobe za iscjeljujući susret s vlastitom dubinom, i Bogom u njima.

Cljučne riječi: nasilje, žene, Biblija, pastoral, povjerenje.

Uvod

Crkva otvoreno podržava svaki ispravni napor usmjeren na prevenciju nasilja i na svako poboljšanje u pomoći žrtvama nasilja, te poziva na promjenu osobnog i društvenog stila života, u kojem će kultura života i opraštanja zamijeniti kulturu smrti i nasilja. Ali kroz sam rad Crkve kao da se premalo izravno govori o tom problemu, te se čini da je moguće i potrebno puno više učiniti kako bi se pomoglo žrtvama. Zašto ne i pomoću Svetog pisma? Dva naglaska zaslužuju posebnu pozornost: opraštanje i povjerenje. Povjerenje se tumači kao vjera u nekoga, sigurnost da se na nekoga može osloniti.¹ To je odnos u kojem jedna strana prihvaća kao istinu ono što druga tvrdi, a ta tvrdnja se uzima kao ispravna bez provjeravanja. Kod oso-

¹ Usp. Vladimir ANIĆ, Veliki rječnik hrvatskog jezika, Zagreb 2004, str. 1132.

ba koje su prošle obiteljsko nasilje treba nastojati ponovno uspostaviti povjerenje u Boga i druge, te vratiti pouzdanje u sebe. Oprostiti bi značilo integrirati podnesenu bol u vlastito cjelovito izrastanje; osloboditi, zaboraviti dug ili kaznu.² Svakom čovjeku istinsko opraštanje donosi nutarnju slobodu i pravi mir. Kod fenomena zlostavljanja potrebno je da žrtva oprostí prije svega sebi, budući da žene često prebacuju krivnju na sebe, a tek onda onome tko joj je nanio zlo, iako se prema iskustvu žrtava nasilja uočava da one više žale zlostavljača nego li ga mrže.³

1. O situaciji zlostavljane žene

1.1. Definicija i oblici nasilja

Nasilje⁴ je svaka primjena fizičke sile i psihičke prisile na integritet osobe; svako drugo postupanje koje može uzrokovati tjelesnu i psihičku bol, dovesti do osjećaja straha, osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva. Nasilno ponašanje uključuje fizički napad bez obzira na to je li nastupila tjelesna ozljeda ili ne, zatim verbalni napad, vrijeđanje, grubo uznemirivanje, spolno zlostavljanje; ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja, pa i oštećenje ili uništenje imovine.

Jedan autor predlaže dvije definicije nasilja: a) oblik društvenog djelovanja koje kao posljedicu izaziva štetu, trpljenje, bol, patnju ili smrt; b) društveni odnos u kojemu se drugome bez njegove volje nanosi neka vrsta ograničenja, trpljenje, patnja ili smrt.⁵ Uočavamo da se kod pojašnjavanja nasilja stavlja naglasak na neprihvatljivo i agresivno djelovanje u odnosu između dviju ili više osoba. U obje prikazane definicije moguće je prepoznati zajednički model koji na jednoj strani uključuje izvor moći, a na drugoj žrtvu.

Nasilje se pojavljuje i u širem društvu kao sredstvo za postizanje društveno poželjnih ciljeva: materijalno bogatstvo, ugled i moć, koji uglavnom predstavljaju najčešće ciljeve prema kojima se usmjerava i oblikuje društveno djelovanje, pa tako i nasilno ponašanje. Međutim, ni u tim slučajevima, niti uopće, nasilje ne može biti nikako opravdano, osim ako se njime izravno štiti život, zdravlje ili opće dobro, to jest ako se uporabom nasilja sprječava veće zlo ili konkretan nasilan čin.

² Isto, str. 948.

³ Usp. Rebeka ANIĆ, Nasilje nad ženama u obitelji – teološko-pastoralni vid, u: Bože VULETA (ur.), Nasilje nad ženama – teološko-pastoralni izazov, Split 2006, str. 34-36.

⁴ Usp. <http://www.psyhoaktivna.hr/tretmanski-centar/sto-je-obiteljsko-nasilje.html> (svibanj 2011.)

⁵ Renato MATIĆ, Legitimacija nasilja u temeljima suvremenog društva, u: Bože VULETA (ur.), Nasilje nad ženama – teološko-pastoralni izazov, Split 2006, str. 229-230.

Mogu se razlikovati sljedeći oblici nasilnog ponašanja:

- a) FIZIČKO ILI TJELESNO NASILJE obuhvaća sve oblike tjelesnog zlostavljanja, što podrazumijeva udaranje rukama, nogama ili predmetima; ozljeđivanje različitim vrstama oružja; šamaranje, čupanje za kosu, guranje, ubode, ugrize, opekline, trovanje; sve dakle što može dovesti do lakih ili teških tjelesnih ozljeda;
- b) PSIHIČKO NASILJE (uključujući i verbalno nasilje) odnosi se na oblike zlostavljanja s ciljem zadobivanja moći i kontrole nad žrtvom. Obuhvaća različite zabrane, prijetnje žrtvi ili njoj dragoj osobi; uvrede, podcjenjivanje, izrugivanje, omalovažavanje, ucjene, kontrolu kretanja, izolaciju i slično. Ovakav oblik nasilja može izazvati probleme u psihičkom zdravlju i osobnosti žrtve;⁶
- c) SEKSUALNO NASILJE obuhvaća tjelesno i psihičko seksualno nasilje, a odnosi se na seksualno uznemiravanje, seksualnu zloupotrebu, incest, silovanje, neželjeno dodirivanje, prisiljavanje na neželjene seksualne postupke, odnosno svaki seksualni čin počinjen protiv volje druge osobe;
- d) EKONOMSKO NASILJE uključuje uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava, zabranjivanje zaposlenja, upravljanje osobnom imovinom bez znanja i odobrenja, odlučivanje što i kada se smije kupiti, zahtijevanje da se opravda svaki sitni trošak, samostalno odlučivanje o kućnim financijama, neplaćanje alimentacije i sve druge oblike ostavljanja žrtve bez sredstava za život.⁷

1.2. Neki elementi situacije žrtve nasilja u crkvenoj praksi

Kroz razgovor sa djelatnicima koji pomažu žrtvama, došlo se do zaključka da su žrtve obiteljskog nasilja najčešće žene, rijetko djeca, a još rjeđe muškarci.⁸ Nasilje se često događa u brakovima koji su sklopljeni bez dovoljnog poznavanja partnera. Skloniji su brzom ulaženju u brak upravo mladi koji potječu iz nasilničke obitelji, jer je kod njih prisutna želja da pobjegnu iz nepodnošljivog obiteljskog stanja. Međutim, ti naučeni nasilnički obrasci ponašanja dovode do toga da se i sami počnu nasilnički ponašati, i to uglavnom prema shemi: muškarci preuzimaju ulogu oca nasilnika, a žene najčešće majčinu pasivnu ulogu žrtve nasilja.

Nisu samo siromašnije obitelji i supružnici nižeg obrazovanja obuhvaćeni zlostavljanjem, već su i obrazovani i dobro stojeći muškarci skloni nasilničkom ponašanju. Uočljivo je i nepoznavanje *Zakonika kanonskoga prava*, koje daje mogućnost zakonite trajne ili privremene rastave „od stola i postelje“ uz trajanje ženidbenog veza.⁹

⁶ <http://www.psyhoaktiva.hr/tretmanski-centar/sto-je-obicajsko-nasilje.html> (svibanj, 2011.)

⁷ Vlatko BADURINA, Socijalnim spretnostima protiv nasilja u obitelji, u: Bože VULETA (ur.), Nasilje nad ženama – teološko-pastoralni izazov. Split 2006, str. 245-246.

⁸ Rebeka ANIĆ, nav. čl., str. 17-97.

⁹ Usp. Zakonik kanonskog prava, Zagreb 1996, kan. 1152 i 1153.

Gotovo bez iznimke žene su se najprije obratile za pomoć ili bližoj obitelji ili prijateljima. Samo su rijetke potražile pomoć u Crkvi, i to ponajprije kod pojedinih osoba, uglavnom svećenika ili redovnica, a tek potom u ustanovama kao što su bračna i obiteljska savjetovališta. Žene u najtežim situacijama ili jednostavno šute i trpe, ili pomoć i zaštitu traže u svom najužem društvenom krugu, od prijatelja i rodbine. Ipak Crkvu bi trebala zabrinuti primisao kod žena žrtava nasilja da će od crkvene zajednice biti odbačene, kritizirane, osuđivane jer da ne znaju dovoljno trpjeti, te da bi ih zajednica mogla osuđivati zbog želje da izađu iz nasilničkog odnosa.

1.2.1. *Prihvatanje, ali i nerazumijevanje*

U cjelini se može reći da postoji pomoć i razumijevanje od strane pastoralnih djelatnika, ali određeno nerazumijevanje obiteljskog nasilja prepoznaje se u sljedećem:¹⁰

kad se od žrtava imperativno traži da oprostite počiniteljima nasilja: takav stav smjera na pitanje mrze li počinitelja. Već i sami djelatnici uočavaju da se teško može govoriti o mržnji prema suprugu, da se tu obično više radi o boli, povrijeđenosti, jer su doživjele nepravdu, jer nisu bile prihvaćene, jer su se razočarale u osobi koju su voljele. Na temelju iskustvenog rada nameće se postavka da žene promatraju supruga više kao osobu kojoj treba pomoć, nego li kao neprijatelja protiv kojeg se treba boriti. Žrtve nasilja kroz razgovor su se tužile kako nedostaje rad sa zlostavljačima, jer smatraju da je potrebno pružanje pomoći i počiniteljima nasilja.

Žene pak trajno prati osjećaj krivnje: tijekom nasilničke veze imaju osjećaj da supruga nečim izazivaju; kad su pokrenule parnicu za rastavu braka imaju osjećaj da nisu uspjele; nakon odlaska od nasilnika, muči ih krivnja da su to prekasno napravile zbog čega su djeca trpjela više nego li je možda trebalo. Ponekad i bližnji znaju sugerirati ženi da je sigurno nešto krivo napravila ili da je negdje pogriješila. Kod nasilničkih odnosa, žrtve uvijek prati manjak samopoštovanja i preispitivanje.

Kada više ne mogu podnositi nasilničku vezu, žene nemaju potrebu osvećivati se, nego se udaljiti od nasilnika što je više moguće. Čak im je stalo do toga da nasilniku bude dobro, jer se nadaju da će u tom slučaju pustiti njih i djecu na miru. Briga žrtve oko dobrobiti djece prisutna je kako u vrijeme braka i trajanja nasilja, tako i kad se udalje od nasilnika i pokušaju započeti novi život. O proživljenom nasilju žene govore vrlo malo, ne žele se sjećati, te suzdržano opisuju nasilnički čin. Zlostavljane žene ne pokazuju supruga u negativnom svjetlu, već ga žale i

¹⁰ Usp. Rebeka ANIĆ, nav. čl., str. 32-47.

više se pitaju zašto ih on toliko mrzi, pa im to sve radi. Treba naglasiti da osim fizičkog, žene prolaze i psihičko zlostavljanje;

- kad se žene žrtve nasilja ne sluša pozorno, već se traži da izdrže još neko vrijeme, da pretrpe, jer se to od njih očekuje. Dinamiku događanja obiteljskog nasilja osim svećenika, ponekad ni same žene ne razumiju, te se – impresionirane ispričama zlostavljača da će se ubuduće promijeniti – vrate u odnos gdje su proživjele nasilje. No, nasilje se ne prekida već se nastavlja;
- kad se ženama žrtvama nasilja savjetuje da bi rođenje djeteta moglo promijeniti situaciju. To je krajnje promašen oblik rješenja, jer se u većini slučajeva zlostavljanje nastavlja i u trudnoći.

1.2.2. Uloga vjere¹¹

Žene vjernice koje su proživjele nasilje uglavnom ne gube vjeru u Boga, bez obzira na to što im se događa. Neke žene uspijevaju uklopiti nasilničku situaciju u vlastiti duhovni model, te im vjera pomaže da toj situaciji daju smisao i da se brže oporave. Općenito se uočava da su žene vjernice psihički i fizički jače, brže se rehabilitiraju i brže se uključe u konkretan život. Vjera igra veliku ulogu kod nekih žrtava i one imaju povjerenja u Božju blizinu i providnost, ali su i sklonije samooptuživanju.

Žene koje su vjernice, ali ne odlaze u crkvu, postavljaju pitanja: *Zašto to Bog dopušta? Što će mi Bog?*, na neki način se ljute na Boga. Kod nekih žena situacija nasilja je izazvala manju religioznu krizu. Izazov za pastoralno djelovanje nije pitanje Božje prisutnosti u ugroženoj životnoj situaciji ili pitanje (bes)smisla patnje nevjerom u Boga, već treba stvoriti okvir (mjesto, vrijeme, ljude) gdje će se ta pitanja moći izreći i gdje će se, u procesu osobnog i vjerskog sazrijevanja moći naći odgovor.¹²

1.3. Utjecaj spolnih teorija

Na temelju razgovora sa ženama žrtvama nasilja može se iščitati koje spolne teorije¹³ zastupaju supruzi, a koje zastupaju ili su voljne zastupati same žene, te koju ulogu te teorije imaju u zlostavljačkom odnosu. Jasno se očituje da je u odnosu zlostavljanja žena manje vrjednovana i da suprug vrlo često ne dopušta ženi da se razvije kao osoba ni u struci, ni u društvenim odnosima, a ni u preuzimanju dijela odgovornosti za obitelj. To slabije vrjednovanje žena supruzi zlostavljači najčešće su baštinili iz svojih obitelji, ali nerijetko je takav stav prema ženama vladao i u obitelji iz kojih su potekle same zlostavljane žene.

¹¹ Usp. Rebeka ANIĆ, nav. čl., str. 50-56.

¹² Isto, str. 54.

¹³ Isto, str. 56-72.

Lako je uočiti da prevladava spolna teorija subordinacije žena – poimanje da je žena manje vrijedna od muškarca i da je stvorena radi muškarca, kao njegova pomoćnica, u funkcionalnoj ulozi pomoći ili uslužnosti muškarcu. Zamjećuje se strah supruga od jake, samostalne i poduzetne žene. U svim razgovorima snažno je prisutna potreba nadzora supruga nad ženama, a i moć koja se očituje uspostavljanjem i održavanjem ekonomske ovisnosti supruge, te prisiljavanjem na seksualne odnose. Baš ta ekonomska ovisnost, uz brigu o djeci – djeca kasnije budu i razlog odlaska – najčešće je navedena kao razlog ostanka u zlostavljačkoj vezi. Izložene dugogodišnjoj izdvojenosti i psihičkom zlostavljanju, žene gube samopouzdanje i povjerenje.

Kod nekih se žena stječe dojam da do neke mjere čak i same prihvaćaju subordinacijski model. Većina žena ipak odbacuje model subordinacije i prihvaća model komplementarnosti, gdje su muž i žena različiti, ali ravnopravni. U tom slučaju žene prihvaćaju naučenu razliku muško-ženske prirode i uloga, te su spremne prihvatiti ulogu koja se pripisuje njima kao ženama, uz uvjet da ih se u tome poštuje.¹⁴

1.4. Psihologija opraštanja¹⁵

Kada nevina osoba doživi mnoge nepravde i zadobije teške rane, nije lako oprostiti. Nije moguće odmah doći do istinskog opraštanja, ali jedino to donosi zdrav i radostan život.

1.3.1. Psihodinamika srdžbe i mržnje

Treba razlikovati emociju srdžbe od emocije mržnje. Gnjev ili bijes kao intenzivna srdžba jest relativno kratko uzbuđenje osjećaja. Nepravda bi, po naravi stvari, trebala izazvati našu srdžbu i u tom smislu je dobro osjetiti gnjev prema nepravdi, odnosno, prema onome tko ju čini. Bilo bi neljudski prolaziti pored nepravde i ne poduzimati ništa ili se pak pomiriti s nepravедnim stanjem. Zato je pozitivno kada osoba koja proživljava zlostavljanje odluči promijeniti tu situaciju i poduzeti određene korake kako bi se to promijenilo. Izuzetno je važno da tada ima podršku i oslonac u osobi u koju ima povjerenja i koja ju može poticati i hrabriti.

¹⁴ Ove dvije teorije mogu se prepoznati u načinu tumačenja Ef 5,21-33. Jedni ga tumače doslovno i površno, te na njemu temelje „božansko“ nadahnuće teorije o podređenosti žena muževima. Drugi je ishod kada se spomenuti tekst tumači u svjetlu teorije komplementarnosti – u skladu s izvještajima o postanku čovjeka iz Post 1 – 2. Tada se afirmira muž kao glava obitelji, ali i žena kao njeno srce, te se unatoč različitosti funkcija afirmira jednakost dostojanstva i nužnost međusobnog uvažavanja u vlastitostima i različitostima.

¹⁵ Usp. Mijo NIKIĆ, Psihologija praštanja, u: Lađa, 5 (2010.) 4, str. 18-25.

Nasuprot srdžbi je osjećaj mržnje kao trajni duševni proces koji neprestano rađa nove negativne procese i uzrokuje dugotrajni stres i napetost, te ugrožava zdravlje duše i tijela. Mržnja potiče na osvetu i primarni cilj joj je nanijeti novo zlo. U takvom načinu reagiranja lako je uočiti kako žrtva zapravo oponaša svoga zlostavljača. Naime, zlostavljana osoba koja ne zna ili ne želi riješiti nakupljene negativne osjećaje, pada u napast da oponaša svoga napadača i da prema drugima počinu isto ili još gore nasilje. Potisnuta je mržnja dinamična i može se vrlo brzo aktivirati u stresnim situacijama, te traži osvećujuću reakciju. Osveta kao kompenzacija za pretrpljeno nasilje nikako nije pravo rješenje, jer donosi samo trenutačno olakšanje koje je prilično kratkog trajanja. Ona zarobljava i usredotočuje pažnju na prošlost, a ne dopušta da živimo sadašnjost niti da se nadamo boljoj budućnosti.

1.4.2. *Ispravno shvaćanje opraštanja*

U knjizi o umijeću opraštanja Jean Monbourquette¹⁶ naglašava da ima puno krivih shvaćanja oprostjenja i da nejasnoće o tome priječe pravo dozrijevanje osobe koja bi inače htjela oprostiti.

Istinsko opraštanje liječi sve rane, a prvi korak na tom putu je odluka za ne-osvećivanje. Potrebno je imati hrabrosti za suočavanje sa zlostavljačem i tražiti prestanak nanošenja uvreda. Prije svega, treba priznati patnju i bol koja je nanesena, a ne stički ju podnositi ili nijekati. Sljedeći korak na putu stvarnog oprostjenja jest podijeliti svoje osjećaje i svoju nutrinu s drugima, a pri tome je bitno imati hrabrosti i pronaći osobe od povjerenja. Dobro je identificirati i konkretizirati sve gubitke i postati svjestan pretrpljene štete zbog nečijeg nasilnog ponašanja. Priznati, a ne potisnuti srdžbu, znak je zrelosti i jakosti ličnosti.

Jedan od najvažnijih koraka jest oprostiti sebi, te tako ne biti previše samokritičan. U susretu s osobama koje su proživjele nasilje, vidljiva je baš ta kritika prema sebi i nemogućnost pravog samoopraštanja u smislu „kako sam to mogla dopustiti“, „trebala sam prije vidjeti kakav je“ i slično. Tek je tada čovjek spreman izaći iz sebe i na nov način vidjeti i razumjeti osobu koja joj je nanijela patnju, a

¹⁶ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti. Oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Zagreb, 21997. Autor navodi da oprostiti ne znači zaboraviti, jer zaboravljanje ne liječi prošlost već je samo sahranjuje u podsvijest gdje će trajno uznemirivati čovjekovu dušu i tijelo. Oprostiti ne znači zaniijekati zadobivenu uvredu, jer ima osoba koje ne žele priznati da ih je netko povrijedio, budući da bi im ta spoznaja uzrokovala dodatnu patnju i poniženje. Oproštenje nije samo pitanje dobre volje, već cijela osoba mora sazrijeti kroz pretrpljenu patnju. Autentično oproštenje ne može biti nametnuto: ili je slobodno ili ga uopće nema. Oprostiti ne znači da sve mora biti kao i prije, nego treba biti svjestan nove stvarnosti koja je nastala bolnom uvredom i opraštanjem, te na njoj graditi nove, kvalitetnije odnose. Oprostiti ne znači odreći se svojih prava, jer bi tada to značilo pobjedu i ohrabrenje za onoga koji čini zlo.

i same događaje vezane uz to. Otkrivanje pozitivnog smisla neke patnje, razočaranja ili uvrede vodi k autentičnom opraštanju, svaki neuspjeh nosi sa sobom i mogućnost psihološkog i duhovnog rasta.

Važno je biti svjestan da istinski može oprostiti samo onaj koji je i sam iskusio oprostjenje, točnije onaj koji vjeruje da je i njemu samom sve već oprašteno. Pri procesu opraštanja treba imati na umu da čovjek nije jedini protagonist, već je suradnik Božje milosti i treba biti otvoren za Božje djelovanje. Jasno da oprostjenje nema magičnu moć koja otklanja sve poteškoće jednog međuljudskog odnosa, ali ono pokreće osobu na promjenu i dozrijevanje. Možda nam to „željeti oprostiti“ neće uspjeti od prve, ali važno je ustrajati. Opraštanje je nutarnja stvarnost, događa se u vlastitom srcu, gdje je rođena i potreba za njim. Ono čini slobodnim i žrtvu i počinitelja, te omogućava novi način odnosa među ljudima.

2. Konkretni prijedlozi uporabe biblijskih tekstova

2.1. Primjer biblijskog teksta o Lazaru

Tekst iz Evanđelja po Ivanu 11,1-45 kada Isus uskrisuje Lazara jedan je od tekstova koji može pomoći pri razmišljanju kako vratiti povjerenje u sebe, ali i kako svoj život povjeriti Bogu.

2.1.1. Lazar i ponovno oživljavanje

U biblijskom izvještaju evanđelist Ivan otkriva snagu svojega zapažanja po-jedinosti, primjerice kada koristi dvoznačne izričaje da izazove istinit sud – *ta bolest nije na smrt*. Iako je Lazar umro, Isus je taj koji pobjeđuje smrt. *Gospodine, evo onaj koga ljubiš*, ovdje je naglasak da Isus ljubi svakoga. Zlostavljena se žena isto tako može pronaći u riječi *bolestan* u smislu fizičkih i psihičkih rana koje je zadobila zlostavljanjem. Bog se može proslaviti i u takvoj situaciji, *slava* je vidljivo očitovanje Božje svemoći.¹⁷

Isus ljubljaše Martu i njezinu sestru i Lazara, on ih je ljubio, ugodno se osjećao u njihovoj kući, bili su njegovi dragi prijatelji. Poticaj za razmišljanje bio bi da svakog čovjeka Isus naziva prijateljem, ljubi ga i rado navraća k njemu.

Lazar spava, potrebno je buđenje i promjena razmišljanja. San je u semitskom i grčko-rimskom svijetu metafora smrti. Tu Isusovu riječ učenici uzimaju doslovno. San je za teškog bolesnika znak ozdravljenja. Isus daje smrti značenje sna, budući da je prijelaz koji vodi u buđenje uskrsnuća.¹⁸ Učenici ne razumiju Isusov govor pa je potrebna potpuna otvorenost – *umro je*. Žena koja je doživjela zlostavljачko ponašanje, kao da je umrla, nema je, jer je nasilje uništilo njezinu

¹⁷ Celestin TOMIĆ, Isus iz Nazareta – Prorok i Krist, Zagreb 1991, str. 331.

¹⁸ Usp. Isto, str. 329.

osobnost, identitet. No, smrt – bila ona tjelesna, duhovna ili emocionalna – ipak nije svršetak svega.

U tekstu se mogu uočiti dvije eshatologije: Marta predstavlja općeprihvaćeno vjerovanje kod Židova da će uskrsnuće biti u posljednji dan, a Isus kazuje da je ono već sada ostvareno u njemu, iako će dovršenje biti u posljednji dan.¹⁹ Kad je Isus po srijedi, promjene ne treba čekati, moguće su već danas.

Evo bolnog susreta, Isus vjeruje da njegov Otac zna što čini, pa i kada je njegova volja da ne ide odmah pomoći najboljem prijatelju. Tu poučava da treba imati povjerenja u njega i u trenucima boli, razočaranja i same smrti.²⁰

Grob je patnja, besmisao, nemoć i samosažaljenje, krivnja i mržnja koja zarobljava, lišava slobode.

U riječima Lazarove sestre Marte *što god zaišteš od Boga, dat će ti* uočava se vjera da Bog sluša i može pomoći. Marta je odlučna žena, kod nje se vidi i velika bol, ali i duboka vjera i nada. Isus to potvrđuje i očituje se kao onaj koji ostvaruje tu nadu. *Ja sam uskrsnuće i život* vrhunac je dijaloga, pred smrću i patnjom zaustavlja se svaki čovjekov govor, a samo Isus ima pravo govoriti. Ponekad čovjek nema dovoljno vjere suočiti se s teškim trenucima svoga života, ali što više vjeruje, time se iskrenije i hrabrije susreće s patnjom. Isus sebe naziva *životom* i daje sigurnost da je usprkos svemu što se dogodilo, nastavak života moguć. Ako čovjek i umre, Isus nudi novost života. Njegova potresenost je jasno vidljiva, a uzdrman je i svakom patnjom, nepravdom i nanesenim nasiljem. On razumije i suosjeća sa žrtvom, na neki način je supatnik – *i zaplaka Isus*. Suze su ponekad jedini način komunikacije i govore više od riječi. Tada su i drugi primijetili koliko ga je Isus ljubio.

Kamen s Lazarovog groba simbolizira ono što čovjeka drži, sprječava da izađe na život. Isus traži suradnju, potrebna mu je pomoć kako bi maknuo to breme, taj teret: *odvalite kamen*, nalaže drugima da maknu taj kamen. Uz pomoć drugih moguće je maknuti kamen koji pritišće čovjeka patnika. Često žrtva nema potporu bliže obitelji, ali treba naći osobu od povjerenja kojoj bi iznijela svoju situaciju, na primjer duhovnika ili pastoralnog djelatnika.

Martin odgovor krije u sebi sumnjičavost i odbijanje tog njegovog naloga: *Gospodine, već zaudara. Ta četvrti je dan*. Gospodin od nje samo traži vjeru, poziva ju da ima povjerenja u njega. U daljnjem tekstu naglašena je uloga molitve. Isus molitelj obraća se Ocu, molitva započinje zahvalom, on zna da će njegova molba biti uslišana i da je to radi vjere onih koji su prisutni. *Isus podiže oči* što je molitveni stav u kršćanskoj liturgiji. S punim povjerenjem, Isus izriče zahvalnu molitvu Ocu, s kojim zajedno izvodi djelo pobjede.²¹

¹⁹ Usp. Isto, str. 328.

²⁰ Usp. Mirko NIKOLIĆ, *Nedjeljni susreti A*, Zagreb 2010, str. 50.

²¹ Usp. Isto, str. 51.

On poziva Lazara da izađe, zove ga imenom. Lazar ili Eleazar je često ime u židovstvu, a znači *Bog pomaže*.²² Isus je izrekao dvije riječi *Lazare izlazi*, ništa više, jednostavno ga je vratio u život i time pokazao da je gospodar života i smrti. S tom sviješću, moguće je lakše ići ususret patnji i poteškoćama u životu. Isus svakoga poznaje po imenu i želi biti prijatelj. Svakoga zove da izađe iz svoje pećine i vrati se u život.

Lazar je izašao, ali je i dalje sputan povojima i ne može se slobodno kretati. Te povoje stavili su drugi i označavaju predrasude i očekivanja koja koč, granice koje nameće društvo, obitelj. Povojima je čovjek zavezan i oduzeta mu je sloboda. Kod zlostavljane žene to može biti nasilni suprug, obitelj koja nije stala na njezinu stranu ili pak mišljenje da je ona sama kriva za to nasilje. Isus zapovijeda drugima da odriješe Lazara, kao da govori nemojte ga vezati, budite potpora, vratite dostojanstvo čovjeka, *пустите нека иде*. Vraćanje u život zahtijeva samostalno djelovanje, u Isusovim riječima otkriva se poziv na pokretanje i donošenje vlastitih odluka. Tako se i u samoj metodi bibliodrame, o kojoj će u daljnjem tekstu biti govora, naglašava potreba za promjenom, kretanjem i u osobnom i u vjerskom životu.

Kod zlostavljanih žena potrebno je oživiti snagu Isusova duha, uskrsnog i pobjednog, a u tome može pomoći baš ovaj tekst. U njegovim čudima zaista se otkriva da je on sam život i uskrsnuće, što se pokazuje uskrišenjem Lazara.

2.1.2. Metoda rada – bibliodrama

Preporuka načina rada s ovim svetopisamskim tekstom jest bibliodrama,²³ koja pokušava ići s čovjekom u njegovu dubinu i otkriti mu mjesto gdje on može stajati s Bogom licem u lice, odnosno pomaže mu pronaći prostor i vrijeme za duboku religioznu dimenziju svoga života. Ova je metoda pogodna u radu sa zlostavljanim ženama baš zato što kreće od osobnog i vjerskog iskustva, potiče na promišljanje o vlastitoj životnoj situaciji, i to sve na poticaj Božje riječi. Bibliodrama se pokazuje kao vrlo intenzivan način rada s ljudima i njihovom vjerom.

Što je zapravo bibliodrama? Sam naziv pokazuje da je riječ o biblijskoj drami, to jest, da se simboličkim govorom i slikama pristupa biblijskim događajima. Naglasak je stavljen na dva težišta: biblijskom tekstu i razgovoru sa sudionicima koji su se identificirali s nekom ulogom u biblijskoj zgodi. U tom razgovoru sudionicima postaje jasnija njihova uloga u životu, situacija u kojoj se nalaze i odnosi s ljudima. U mnogim evanđeoskim izvještajima vidimo kako je važno da se ljudi

²² Usp. Celestin TOMIĆ, nav. dj., str. 328.

²³ Usp. Vlatko BADURINA, Bibliodrama u službi navještanja, u: *Diacovensia* 2 (1994.) 1, str. 167-177.

pokrenu ako žele ozdraviti ili započeti nešto novo. U pojedinim tekstovima to se može uočiti promatrajući brojne glagole koji upućuju na radnju.

Na početku je važno uspostavljanje kontakta sa sudionicima, međusobno upoznavanje i kratko tumačenje samog rada. Potrebno je jasno reći koji je cilj i oblik bibliodrame, precizno opisati svaki korak da bi sudionici bili spremni na ono što ih očekuje. Voditelj, zatim najavljuje izabrani biblijski tekst dajući naslov, ali ga ne čita niti komentira. Važno je reći o čemu će biti riječ tako da se svatko može usmjeriti na isti izvor.

Slijedi čitanje biblijske zgrade naglas, jedna osoba za sve ili svatko u sebi. Nakon čitanja moguće je koristiti dodatne medije, primjerice opis društveno-političke situacije onoga vremena ili pak kratki isječak iz igranog filma koji će nas lakše uživjeti u čitav kontekst događaja. Otkrivši biblijski tekst potrebno je zajednički definirati glavnu ideju na koju se uvijek može vratiti ukoliko bi se tijekom susreta udaljili od onog bitnog. Na ploču ili papir ispisuju se osobe i njihove uloge. Moguće je uvesti i osobe koje se direktno ne pojavljuju u tekstu, a pretpostavljam da su bile prisutne ili čak dodati uloge iz sadašnjeg života kako bi se aktualizirao sam sadržaj. Potrebno je još jedno čitanje teksta kako bi se sudionici osjećajno još više unijeli u priču i razmislili koja bi im uloga najviše odgovarala. Sudionici slobodno, u tišini, izabiru uloge prema unutarnjem prepoznavanju i prihvaćanju, a onda svoj izbor objavljuju drugima. Oni koji se ne prepoznaju u određenim ulogama mogu biti „narod“ ili „rodbina“. Odabirom uloga vrijeme je i za postavljanje scene te zauzimanje mjesta koje je predviđeno za pojedini lik. Poželjno je postaviti prigodne rekvizite i kostime koji će pomoći kvaliteti i autentičnosti same izvedbe.

Nakon odabira uloge i smještanja u prostor, voditelj započinje razgovor s pojedinim osobama u odnosu na odabir uloge. Postavljajući pitanja, voditelj pomaže osobi otkriti njezinu istinsku situaciju i stavove, da bi ih mogla promatrati u svjetlu iskustva biblijskog lika. Pitanja koja je poželjno postaviti: Tko si?, Koji su osjećaji kod tebe prisutni?, Jesi li se teško odlučio za ovu ulogu?, Kako vidiš druge?, Što te raduje? i slično.

U traganju za nečijim konkretnim stanjem potrebno je osjetiti što netko želi ili ne želi odgovoriti. Voditelj ne smije preduboko zadirati tamo gdje se osjeti otpor ako u tom trenutku osoba nije spremna izreći svoje osjećaje. Scensko prikazivanje biblijskog teksta želi potaknuti proces otkrivanja samoga sebe i vidjeti kako nas drugi doživljavaju, riječ je o unutarnjem pokretanju i poticanju. Redovito se, nakon odigravanja uloge i izvedbe drame, prekida rad kako bi se osvežila komunikacija i slegli dojmovi.

U zajedničkom radu neophodna je razmjena iskustva, u toj fazi nije samo potrebno da svatko dobije mogućnost da ga se sasluša i da njegovo iskustvo dođe

do izražaja, već da se otkrije različitost i drugačiji način doživljavanja iste stvari. Izmjena iskustava dovodi do nove svijesti zajedništva. Izričući vlastite dojmove i iskustvo, može se vrjednovati to doživljeno, odnosno, postati svjestan što ovaj susret i sve što se dogodilo, znači za mene. Isto tako to može dovesti i do suočavanja s vlastitim vjerskim iskustvom. Svoje prijedloge i dojmove treba iznijeti prema modelu: glava (što mi se dopalo u bibliodrami), srce (kako sam se osjećala/osjećao) i noge (na što me potiče ovo iskustvo).

Ovdje su prikazani koraci provođenja bibliodrame kako bi se lakše moglo shvatiti sam cilj takvog načina rada. Metoda je naime idealna za rad sa žrtvama obiteljskog nasilja, jer pomaže čovjeku da dublje uđe i postane svjestan tko je u sadašnjoj situaciji svoga života, i ne samo to, već pomaže da se pronade pravac daljnjeg djelovanja.

Bibliodrama donosi mnoga pitanja i poticaje, ponekad i zastrašujuću prazninu koju nije lako izdržati sam, pa je potrebno da uz osobu stoji zajednica koja ju štiti. To je prostor gdje svatko može iznijeti svoje čežnje, strahove, vjeru i nevjeru. Zajednica ovakvim radom postaje mjesto objave. Vidljivi plodovi bibliodrame jesu: dublji pristup Svetom pismu, poticaj na stvaranje osobnih vjerskih i životnih odluka, aktualiziranje odnosa s Bogom kroz kontekst osobne povijesti, te otkrivanje vjere kao puta svakodnevnog rasta i sazrijevanja. Bibliodrama je rad koji može jako egzistencijalno dirnuti i podići čovjeka pa i kroz promjene i rast dovesti do ozdravljenja. Važno je da nas drži otvorenim prema budućnosti i vjeri.

2.2. *Primjer biblijskog teksta o Samarijanki*

U ovom bogatom biblijskom izvještaju iz Evanđelja po Ivanu 4,5-30 Isus je predstavljen kao onaj čijim su dolaskom sva religiozna i ljudska iščekivanja prihvaćena i nadiđena.

2.2.1. *Samarijanka i doživljaj prihvaćenosti*

Isus na zdencu razgovara s jednom ženom, i to Samarijankom, za Židove pripadnicom njima neprijateljskog naroda, a uz to još i grješnicom, te otkriva kako je objava spasenja Božji dar za sve ljude.

On se sa svojim učenicima vraćao u Galileju. Dolaze do točno određenog mjesta – dubokog zdenca koji jedino može biti onaj što ga predaja pripisuje Jakovu. Nakon što su učenici otišli u grad pribaviti malo hrane, Isus ostaje sam, te gladan, žedan i umoran sjeda na zdenac. Evanđelist Ivan ovdje ističe kako je Isus ne samo pravi Bog nego i pravi čovjek sa svim ljudskim potrebama.

Bila je šesta ura, znači podne, vrijeme najveće vrućine. Neobično je da u to vrijeme netko dolazi zahvatiti vodu. Voda se nosi s izvora ujutro ili uvečer.²⁴ Bu-

²⁴ Usp. Mirko NIKOLIĆ, nav. dj., str. 43.

dući da je zdenac za nomadski svijet i mjesto susreta, žena je očito imala razloga da izbjegava susrete s drugima.

Dok je tako zahvaćala vodu, Isus joj se obrati kratkom molbom *Daj mi piti*. Moleći ju za uslugu s njom uspostavlja kontakt, želi joj pomoći; želi joj dati „vodu koja teče u vječnost”, pružiti joj ruku spasenja. Po učenju židovskih rabina društveno je neprihvatljivo razgovarati s nepoznatom ženom. Samarijanka je iznenađena da Isus uopće s njom razgovara, a pogotovo stoga što kao Židov prilazi nekome iz Samarije. Židovi i Samarijanci bili su, naime, u neprijateljstvu koje seže u daleku prošlost, nisu se voljeli ni međusobno slagali.

Isus čita otvorenost ove žene i uvodi ju postupno u tajnu svojega bića: *Kad bi znala dar Božji, i tko je onaj koji ti veli: ‘Daj mi piti’, ti bi u njega zaiskala, i on bi ti dao vode žive*. Želi joj pomoći da bude otvorena za mir, radost, sreću. *Voda živa* je tekućica s izvora. I Jakovljevi zdenac se napaja s izvora. Stoga se žena čudi, jer čovjek s kojim razgovara nema čime zagrabit i vode, a zdenac je dubok.²⁵ Prihvatajući ga kao sugovornika, Samarijanka priznaje da imaju zajedničkog praoca: *Zar si ti možda veći od oca našeg Jakova, koji nam dade ovaj zdenac, i sam je iz njega pio*.

Isus svakog čovjeka poštuje i voli bez obzira na njegove grijehe i nevolje. Govori ženi: *Tko bude pio vode koju ću mu ja dati, ne, neće ožednjeti nikada; postać će u njemu izvorom vode koja struji u život vječni*, otkrivajući joj tako najdublje tajne spasenja. Žena iz Samarije još uvijek misli na vodu koja utažuje žeđ, na vodu tekućicu koja znači radost i život onome koji je prolazeći pustinjom došao do čaše žive vode s izvora. Isus, naprotiv, misli na žeđ duše, samo on može utažiti najdublju žeđ čovjekovog bića i postojanja.²⁶ U tom trenutku, žena nije u stanju to shvatiti i dalje se vrti isključivo oko zemaljskih dobara: *Gospodine, daj mi te vode da ne ožednim i da ne moram dolaziti ovamo zahvaćati*.

Čitajući dobru volju kod sugovornice, Isus joj postavlja pitanje savjesti, otkriva joj ono što je u njezinu životu bolna točka, uviđa kako bi se te svoje grješne prošlosti željela osloboditi. Isus ju želi povesti u dubinu gdje je izvor prave sreće ili nesreće: *Idi i zovni svoga muža pa se vrati ovamo*. Time ulazi u njezin život, njezinu grješnost. U svom odgovoru, Isus ženi otkriva da zna što se krije u njezinoj dubini i ona sada vidi u njemu proroka koji čita u dušu, koji je savjest čovjeka i vidi u njemu ono što se ne usuđuje ni pred samim sobom kazati. U radu sa zlostavljanim ženama potrebno je staviti težište da Bog vidi dubinu čovjekove duše i suosjeća s našim nevoljama i bolima.

Razgovor zatim prelazi na pitanje kulta koji dijeli Židove i Samarijance: *Naši su se očevi klanjali na ovome brdu, a vi kažete da je u Jeruzalemu mjesto gdje se treba*

²⁵ Usp. Celestin TOMIĆ, nav. dj., str. 60.

²⁶ Usp. Isto, str. 61.

klanjati. Isus naviješta novi kult i ističe da je kult Samarijanaca raskolnički jer se klanjaju onome što ne poznaju, dok je kult u Jeruzalemu istinit buduću da se Židovi klanjaju onome što poznaju. Tumači da je važno klanjati se Bogu u duhu, upravo jer je Bog duh. Zato bogoštovlje ipak nije vezano uz neko mjesto. Voda koja je izvor života ne izvire ni iz jeruzalemskog ni iz gerizimskog hrama, već iz novog hrama koji je Bog ostvario u Isusu Kristu. Isus je taj dar Božji, onaj koji s njom govori.

Žena vidi da to nije obični putnik koji se zaustavio na zdencu, nego da je Gospodin i prorok. Da nije Mesija? Zato govori: *Znam da ima doći Mesija zvani Krist - Pomazanik. Kad on dođe, objavit će nam sve*. Tada joj se Isus u potpunosti objavi: *Ja sam, ja koji s tobom govorim*.

Isus donosi jasan stav, čist nauk, novu i živu vodu. Napojen tom vodom živom, u Duhu i Istini, svatko može stati pred Boga i klanjati mu se. Poruka izabranog teksta vrlo je snažna. Žena koja je očito izbjegavala druge, nakon susreta i razgovora s Isusom ide drugima i svjedoči da je susrela Mesiju, koji joj je otvorio oči i vratio život. Isus je sve znao o njoj, a nije joj prigovarao niti ju osudio ili odbacio. Samarijanka nije više mogla drugačije, nego se potpuno predati i vjerovati. Osjetila je da joj je netko prvi put poklonio istinsku i pravu ljubav. Isus je s njom razgovarao kao s osobom koja je vrijedna i zbog koje je također došao na svijet. Zahvalnost je osjećaj koji obuzima ženu. Sve svoje snage koje su do tada bile krivo usmjerene, žena otvara pred Isusom i daje se u njegovu službu. Postala je izvanredni svjedok i pila je obilno vode koju joj je Gospodin nudio.²⁷

Uz ove dosad iznesene naglaske, u katehezi se mogu postaviti i druga osobna pitanja, primjerice: Čega sam ja žedan? Što je za mene živa voda? Prepoznajem li situacije gdje mi Isus pruža živu vodu?

2.2.2. Metoda rada – meditativni ples

Ples je jedna od vještina u koju se mora uključiti cijeli čovjek, ne samo mislima, već cijelim tijelom. Pripada među najstarije religiozne i kulturne načine izražavanja.²⁸ Uključivanjem tjelesne dimenzije u susretu s biblijskim tekstom kroz pokret i ples, živa Riječ dotiče ne samo misli, nego i prostore na tjelesnoj razini u kojima su pohranjena iskustva. Korištenjem duhovnog sadržaja Svetog pisma, ovakvom radu na tijelu daje se jedna nova i dublja dimenzija koja integrira

²⁷ Usp. Mirko NIKOLIĆ, nav. dj., str. 45.

²⁸ U Starom zavjetu ples kao izraz životne radosti nužno pripada blagdanima, kultu, slavlju pobjede i nastupu proroka. Plesanje je češće stvar žena nego muškaraca, ali zapisan je i ples kralja Davida pred Kovčegom saveza (2 Sam 6,5). Poskakivati od veselja pripada židovskoj tradiciji. Isto tako zajednički plesovi žena, predvođeni jednom ženom kao što je, na primjer Mirjam s trubljom (Izl 15,20), sve do danas označavaju radosne blagdane u židovskoj i arapskoj kulturi.

duh i tijelo. Tako je omogućen dublji oblik susreta i komunikacije s Riječi koja liječi, potaknut je osobni duhovni rast, te razvoj kreativnosti. Svaki pokret u sebi ima duhovni potencijal, jer pokret utječe na unutarnje raspoloženje i stanje duha. Kroz ples se može dočarati dojam koji tekst ostavlja na čovjeka, pokazati doživljaj teksta i što on zapravo govori.

Meditativni ples²⁹ je oblik molitve tijelom, cjelovit molitveni izričaj i put religioznog iskustva, jer se kroz njega dolazi u dijalog s Bogom. Meditativni ples se ne prikazuje nužno drugima, nego je naglasak na vlastitom sudjelovanju. Sudionik se upušta u iskustvo sebe i vlastitog tijela u molitvi plesom, doživljava promjenu u prostoru, smještanje sebe u prostor. Promjena položaja tijela znači promjenu perspektive, upuštanje u rizik odnosa s Bogom. Razlikuju se molitveni stavovi (stajanje, klečanje, sjedenje, hodanje) i molitvene geste i pokreti (uzdignute ili sklopljene ruke, udaranje u prsa, poklecanje, prostracija).

Ples se sastoji od simboličke igre koja rabi metaforu, jer je ona primjerenija religioznoj stvarnosti nego apstraktni govor. Sudionici aktivno sudjeluju u nastajanju te igre i otkrivaju višeslojnost sadržaja. U koreografiji se uočavaju simboli životnih koraka: krug, niz, koračanje, napredovanje, nazadovanje, prilazanje drugima, udaljavanje, ponavljanje. Glazba upravlja pokretima dajući ritam i nadahnuća. Ples se odvija u šutnji, pokretanjem tijela pokreću se i duhovne nutrine koje pomažu otkočiti zastoje kod sudionika.

Meditativni ples je ples u skupini i oblik zajedničke molitve u kojoj se druga zapaža, dodiruje, uvažava i poštuje. U molitvi se osjeća snaga zajednice koja krijepi, nosi pojedinca onkraj njegova trenutnog raspoloženja ili neraspoloženja za komunikaciju s Bogom. Plesom se pokazuje da je svatko važan i da daje svoj doprinos, svatko je upućen na druge i zna da ga drugi trebaju. Druge se susreće s otvorenosti, ali i s punim poštovanjem prema tajni njegove osobe. Upravo zato što angažira cijelu osobu (duh, dušu i tijelo), meditativni ples djeluje ozdravljajuće, te posreduje iskustvo Boga koji se angažira aktivno, dinamično, kreativno, maštovito, spasiteljski, iscjeliteljski.

Meditativni ples naglašava nerazdvojivo jedinstvo našeg zalaganja (vježbanja) i milosti (onoga što primamo, što nas nosi) te je prikladan za sve uzraste, za žene i muškarce. Temelj susreta je promišljanje nad biblijskim tekstom, razgovor o značenjima i emocijama vezanima uz tekst (bilo likova, bilo čitatelja), a onda vizualizacija pokretima vlastitog doživljaja teksta u interakciji s drugim sudionicima. Naposljetku je poželjno zajedničko vrjednovanje upravo proživljenog doživljaja takvog pristupa biblijskom tekstu, radi posvješćivanja pozitivnih učinaka i radi otkrivanja eventualnih poteškoća/zakočenosti u ovakvom radu s biblijskim tekstom.

²⁹ Usp. Ana Thea FILIPOVIĆ, Mediji komuniciranja u religioznom odgoju i katezezi, nastavni materijali na Katehetskom institutu KBF-a Sveučilišta u Zagrebu, ak. god. 2009./10.

2.3. Primjer biblijskog teksta o gubavcu

Guba je kronična zaraza kože i perifernih živaca. U Isusovo je vrijeme bila dosta česta i rijetko izlječiva bolest. Gubavac je smatran obredno nečistim, to jest isključivalo ga se iz zajednice i nije se mogao pridružiti službi u sinagogi ili hramu. Morao je izbjegavati ljude i živjeti u izolaciji, čak i od vlastite obitelji.³⁰ Može se povući paralela sa zlostavljanom ženom koja vrlo često prolazi nerazumijevanje vlastite obitelji, nema potporu i biva odbačena od bližnjih. Predloženi tekst je Mk 1, 40-45.

2.3.1. Gubavac i doživljaj očišćenja

Gubavac iz Kafarnauma prišao je k Isusu, kleknuo preda nj i zamolio ga da ga očisti. Samim tim činom čovjek je izrazio svu svoju nevolju i jad: ne mogu dalje, jedino mi ti možeš pomoći, osloboditi me izoliranosti i samoće. Poput njega i zlostavljana osoba mora priznati svoju nemoć, nemogućnost samoozdravljenja. Istovremeno, gubavac priznaje i Isusov božanski autoritet i moć: *ako hoćeš, možeš me očistiti*. Zanimljivo je da ne kaže *ozdraviti*, nego *možeš me očistiti*. Želi biti čist, slobodan od svake nutarnje i vanjske prljavštine. Želi biti pomiren sa samim sobom, oslobođen nutarnjih pritisaka i izvanjskih prigovora.³¹ Tako i žena koja je odlučila izaći iz nasilničkog okruženja shvaća da ne može više i da joj je prije nego potrebna pomoć. Ali potrebno je i da sama učini taj presudni korak, tj. da se otvori nekoj osobi ili da sebe preda Bogu da ju ozdravi.

Kako Isus ozdravlja gubavca, opisano je u četiri koraka koji bi i za ženu koja je prošla zlostavljanje mogli biti koraci ozdravljenja. Isus se ganu, sažali se nad bolesnikom. U grčkom stoji *splanhnisteis* što bi značilo bijaše dirnut do u svoju utrobu. Utroba je mjesto ranjivih osjećaja. Isus ne liječi bolesnika izvana, on mu dopušta da dođe k njemu. Ganut ili pak srdit prema drugima zbog bijednog stanja gubavca, prelazi preko ljudskih zakona koji nisu u službi čovjeka. Pružajući svoju ruku, premošćuje jaz koji postoji između gubavca i njega. Tko odbija sama sebe, često ne može prihvatiti ni pokušaje drugih da mu pruže ruku. Stoga Isus ne hvata bolesnikovu ruku, već mu prvo nudi svoju ruku. Time stvara most preko kojega gubavac može sigurno doći k njemu. Mnogi ljudi se ne usude doći k Isusu sa svom tom nečistoćom koju vuku sa sobom, ali on potiče da se učini taj odvažni korak i izađe iz samoizolacije. Nakon toga Isus dotiče bolesnika, što gledajući ljudskim očima nije baš ugodno, no on nema nikakva straha od tog dodira.³²

U katehezi s osobama koje su bile zlostavljane valja kod ovoga teksta staviti naglasak da Isus dotiče svakog čovjeka, dodiruje upravo ondje gdje je sve izrova-

³⁰ Usp. Celestin TOMIĆ, nav. dj., str. 77.

³¹ Usp. Adalbert REBIĆ, Homilije za liturgijsku godinu B, Zagreb 2005, str. 124-125.

³² Usp. Anselm GRÜN, Duhovne vježbe u svakodnevicu, Zagreb 2001, str. 34.

no i puno gube, tamo gdje je čovjek najranjiviji. Dodiruje upravo na onim mjestima koje bi čovjek pred sobom, pred drugima i pred Bogom najradije sakrio. Po riječima *Hoću, budi čist* Isus gubavcu, ali i svakom čovjeku ulijeva nadu. Njegovo bezuvjetno prihvaćanje osobe daje snagu da čovjek sama sebe prihvati i dopusti biti ono što jest. Gubavac u ovom evanđeoskom tekstu pokazuje kako čovjek u nevolji i patnji treba smoci snage, pa se podići na noge i čvrsto stati pred Boga, te zatražiti od njega pomoć.

Nakon što je očistio gubavca, Isus mu daje upute u skladu sa starozavjetnim Zakonom. On poštuje Zakon, te želi da ga i drugi poštuju u mjeri u kojoj je on u službi čovjeka. Na kraju se događa paradoks: Isus koji je izoliranog i odbačenog uzeo u zajednicu, biva izbačen iz grada i mora se skrivati po samotnim mjestima.

2.3.2. *Metoda rada – susret s umjetničkim djelom*

Nakon tumačenja biblijskog teksta iz Markova evanđelja, slijedi katehetska obrada kroz umjetničko djelo, prvenstveno umjetničke slike. Dijalog između slike i promatrača može postati veoma plodnim trenutkom. Slike potiču na stvaralačke procese i pozivaju na otkrivanje tragova osobne životne povijesti, a to je potrebno i korisno u radu sa zlostavljanim osobama.

Kod rada sa slikom mogu se razlikovati dva temeljno različita pristupa:³³

Dijalog između promatrača i slike

Slika, prije svega, neposredno djeluje na promatrača. Prvi dojam izražava emocije koje slika pobuđuje kod onoga koji ju promatra. Taj se dojam proširuje pomoću formalne analize slike koja obuhvaća odgovore na pitanja:

Što se sve može vidjeti na slici? (tema slike, elementi njene kompozicije, prvi plan, drugi plan i tako dalje);

Kakvi su odnosi između pojedinih elemenata slike? Kako je slika podijeljena? (osi, simetrija, odnosi veličina, velike i male plohe, svjetlo-sjena, zaobljeni i uglati oblici, te elementi slični tome);

Koje se boje rabe? Koji kontrasti boja određuju sliku?

Kakav prostorni dojam slika stvara? Je li ona više plošna, dvodimenzionalna? (dubina prostora, perspektiva, beskraj, obzorje i slično);

Djeluje li slika više dinamično ili statično? Odakle proizlazi pokret, a odakle mir na slici?

Iz ovakvog dijaloga i promatranja može se doći do cjelokupnog dojma slike koji može dati odgovore na pitanja: Kakav je učinak dojmova nakon promatra-

³³ Usp. Franz V. NIEHL, – Arthur THÖMMES, 212 metoda za nastavu vjeronauka, Zagreb 2002, str. 10-13.

nja? Kakav međuodnos nastaje između promatrača (njegovog životnog svijeta, njegove unutarnje slike) i sveukupnosti slike? Ovako se može dati privremeno tumačenje slike koje spaja formalno i sadržajno razumijevanje.

Kontekstualno tumačenje slike

Prije svega je važno povijesno promatranje motiva. Slika gotovo uvijek ima neki tradicionalni motiv: Raspeti, Posljednja večera, Noina lađa, a u ovom slučaju susret Isusa i gubavca. Kod slika koje imaju iste motive često se primjećuju razlike koje ujedno znače i promjenu religioznog opažanja. Kadkad je i novija slika konkurencija dotadašnjim oblicima tumačenja tradicionalnih motiva. Već prema tome poklapa li se to s baštinom ili se od nje odvaja, tumačenje dobiva poseban značaj;

Potrebno je promatrati povijesno-društveni kontekst slike. Društveno-politički odnosi pojedinog vremena kao svjetski ratovi, gospodarske krize, određene vladavine i režimi, utječu na slikovni prikaz, pa se u takvom tumačenju religioznih djela može vidjeti odnos vjere prema konkretnim svjetovnim zbivanjima;

Slike u različitoj mjeri sadrže biografsko tumačenje zato što su i umjetnikov prikaz samoga sebe. U sliku prodire kako i autorova slika svijeta, tako i njegov životopis. Ako promatrač zna u kojoj je životnoj situaciji nastala neka slika, tada može otkriti njene nove vidove;

Psihološko tumačenje može dati odgovor na pitanje kako slika odražava duševne sukobe. Različite oprečnosti mogu se ponovno pronaći u analizi slike: svjesna duševna snaga nasuprot nesvjesnoj, nagonska energija nasuprot svjesnim nastojanjima, djetinje želje nasuprot samopotvrdnim čovjekovim silama. Tako u susretu Isusa i gubavca nije teško identificirati se s vlastitim iskustvom ozdravljenja.

Iz svega navedenog, metodički koraci u radu s odabranim djelima likovne umjetnosti mogu se sažeti ovako :

- spontana zapažanja (promatranje i očitavanje u šutnji, spontana zapažanja – Što uočavam na slici? Što ona prikazuje?);
- analiza izražajnih oblika (građa, kompozicija, boje, struktura, ritam, raspored, dijelovi u odnosu prema cjelini);
- nutarnja koncentracija (što slika u meni stvara, koji osjećaji se mogu povezati sa slikom, koji su posebni dojmovi, je li nešto stvorilo iznenađenje);
- analiza sadržaja (tema, odnos prema biblijskom tekstu ili temi, inovacije);
- identifikacija sa slikom (odnos slike prema promatraču, gdje bih sebe smjestio/la...).

Plodovi i ciljevi rada s umjetničkom slikom mnogovrsni su: upućivanje u točno i pažljivo promatranje detalja; suosjećanje sa slikom kao priprava za tumačenje; shvaćanje problemskog sadržaja neke slike, odnosno povijest njezina

nastanka te razvijanje sposobnosti opažanja. Pri promatranju slike može se kao metodički zadatak dati traženje naslova pri čemu se posvješćuje i pojašnjava poticaj što ga daje ta slika. Umjetničko djelo promiče identifikaciju i suočavanje s problemima, a to itekako pomaže u radu sa ženama koje su pretrpjele nasilje.

Zaključak

Razgovori sa zlostavljanim ženama i djelatnicama ustanova za pomoć žrtva nasilja upućuju na nedostatno poznavanje pastoralnih djelatnika o stvarnom stanju žrtve i njezinih osjećaja. Neka iskustva žrtava obiteljskog nasilja upozoravaju da je nasilje složena pojava, s kojom se treba bolje upoznati ukoliko se želi na ispravan način pomoći. U tome svakako može pomoći izražavanje i suočavanje s emocijama zlostavljanih žena, u čemu rad sa Svetim pismom može biti itekako kvalitetan poticaj.

Osim toga, kroz prikladne biblijske tekstove može se pomoći ženama da ponovno izgrade osobni identitet, budući da je situacija zlostavljanja najčešće narušila njihov identitet i vrijednost kao osobe. Potrebno je da žena osjeti prihvaćanje i zajedništvo, da bude dio zajednice. Odabrani osobito evanđeoski tekstovi mogu potaknuti na promjenu i dati priliku za nov život, te usmjeriti osobu na nutrinu, gdje se događa susret sa samim sobom i s Bogom. Samo u iskrenom i dubokom susretu moguće je opraštanje, kako samom sebi, tako i osobi koja je počinila nasilje, te je moguće vratiti povjerenje u sebe, u Boga i u druge.